

HUKUK ÖĞRENİMİ - MESLEK EĞİTİMİ (**)

Avukat Atılâ SAV (*)

GİRİŞ

Konuşmamı "hukuk öğrenimi" ile "meslek eğitimi" ilişkisine yöneltmemin nedeni, "hukuka dayalı meslekler" için öngörülen hukuk öğretiminin, meslek eğitimine ne ölçüde yararlı olduğunu tartışmaya açmaktır.

Öğrenim bir meslek için gerekli bilgilerin edinilmesidir. Öğrenim düzenli, sistemli bir öğretimle sağlanırsa verimli ve düzeyli olur. Onun için öğretimle meslek arasında uyuşan, uzlaşan, çatışan yönleri araştırma ve varsa çelişkileri, eksiklikleri gidermek gerekir. Böylece öğretim daha verimli kılınır.

Ben eğitimci değilim. Bir akademisyen de değilim. Bir hukuk uygulamacısıyım. Bir meslek adamıyım. Üç kuşak hukuk öğrenimi yapmış, hukuk uygulamasına katılmış bir ailedenim. Kırk yılla yaklaşan hukuk uygulaması içinde bir meslek adamı olarak kimi meslektaşlarımın yetişmesine de katkıda bulundum. Amacım bu deneyim ve gözlemlerden yola çıkarak öneriler geliştirmektir.

Hukuk öğretimi meslek adamına ne veriyor? Ne vermelidir?

Hukuk Öğretimi ve Meslek

Hukuk bilim; avukatlık ve yargıçlık ise sanat ve meslektir. Yargıda görev yapanlar, adalete hizmet vermek üzere yetiştirildikleri için hukuk bilgisi ve hukuk öğrenimi gereklidir. Ama "yeterli" midir?

(*) Ankara Barosu Avukatlarından.

(**) Açık oturum metninden.

Bu soruyu sorarak yola çıkarsak hukuk öğreniminin, meslek eğitimine hangi boyutta gerekli ve yararlı olduğunu saptarız.

Öğrenim, bir meslek için gerekli bilgileri edinmektir. Öğretim bu bilgileri vermektir. Eğitim ise "bir kişiyi, üzerinde işleyerek güdülen amaca göre geliştirmek, olgunlaştırmak, yeterli hale getirmektir".

Hukuk fakülteleri akademik ve üniversiter kuruluşlardır. Amaçları hem bilim üretmek, hem de yüksek düzeyde bilim öğretimi yapmaktır. Yetenekli, yeterli insan gücü yetiştirmektir.

Hukuk, yargının ana malzemesidir. Bu nedenle yargı görevlilerinin hukuk öğrenimi yapması zorunluğu açıktır. Hukukçu olmadan, yargıç olunmamalıdır. Savcı ve avukat da olunmamalıdır. Bir başka anlatımla hukuk fakülteleri öncelikle yargıya eleman yetiştirir. Kuşkusuz hukukçu için tek çalışma alanı yargı değildir. Hukukçuların toplum içinde yetişmiş insan gücü olarak yargı dışında da geniş çalışma alanları vardır. Yöneticilik için hukuk bilgisi, hukuk öğrenimi çok elverişli bir birikimdir. Ama devletin temel işlevi olan yargı için öncelikle hukukçu gereklidir.

Bugün ülkemizde hukukçular için elverişli çalışma alanları öncelikle

– Yargıçlık–savcılık,

– Avukatlık,

– Noterlik olarak gözükmektedir. Bugünkü kadro durumlarına göre ülkemizin yargıç ve savcı gereksinimi 9000 kadardır (2500 kadro boştur). Avukatların toplam sayısı 28.200 (1991 sonu itibariyle), noterlerin sayısı ise 930'dur. Bu sayı, hukuk öğretimi yapmış olanlara göre azdır. Kuşkusuz ayrıca hukuk öğretiminde çalışan öğretim üyeleri, işçileri, maliye ve dışişleri alanlarında çalışan yöneticileri de hesaba katabiliriz.

Demek hukuk öğretimi planlaması yapılırken, öğretim ve ders çizelgeleri hazırlanırken bu alanlarda çalışanların yararlanacakları, kullanacakları bilgileri edinmelerini düşünmek gerekir.

İyi meslek adamı, iyi hukukçudan çıkar. Toplumun gereksinimi, kurumları iyi işletecek başarılı meslek adamlarındadır. Yüksek öğretimin amacı ise bilim üretiminin yansıması topluma gereksindiği nitelikli insan gücünü kazandırmaktır. İyi meslek adamı yetiştirmek için yeterli eğitimi sağlamak gerekir.

İyi Hukukçu - İyi Meslek Adamı

Hukukçu, esas itibariyle adaletin işleyişinde çalışmak üzere yetişir. Ankara Hukuk Mektebi'nin açılışında yaptığı ünlü konuşmada Atatürk'ün gösterdiği erek de bu olmuştu. O zaman toplumun gelişimi için özellikle gerekli olan hukuk devrimini yapacak ve uygulayacak yeni bir hukucu kuşağı yetiştirmek zorunlu idi.

Bugün ise, Ülkemizde, yetişmiş bir hukukçular topluluğu var. Hukuk Devrimi de topluma mal oldu. Şimdi yeni reformlar gerekli. Ama artık toplumun gelişmesine, hukuk devletinin işlerliğine yeterli, nitelikli hukukçular yetiştirmek gerekiyor.

İyi hukukçu için, iyi bir hukuk öğretimi gereklidir. Gerekli, ama yeterli midir?

Hukuk bir bilim, bir bilimsel disiplindir. Yargıçlık-savcılık-avukatlık ise hukuka dayalı mesleklerdir. Bu mesleklere insan yetiştirmek için "meslek eğitimi" gerekmektedir. Hemen bütün gelişmiş batı ülkelerinde ikinci aşama eğitim (staj) gerekli sayılmıştır. Bizde de "meslek öncesi" eğitim gereği kabul edilmektedir. Stajın sorunları ise bir başka tartışma konusudur.

Meslek Eğitiminin Kapsamı

Şimdi bir soru daha sormak zorundayız. Hukuk öğretimi, hukukçuyu hangi ölçüde mesleğe hazırlamalıdır? İki seçenek gözüküyor:

a) Hukuk öğretimini mesleğe doğru genişletmek. Uygulamacı için gerekli bilgileri de akademik programa katmak; üniversiter öğretimi buna göre planlamak (Kuruluşundaki Ankara Hukuk Mektebi örneğinde olduğu gibi).

b) Hukuk eğitiminden meslek eğitimini ayırd etmek. Onu bilimsel öğretimden sonra yapılacak bir meslek öncesi eğitim aşaması (staja saymak). Üniversiter öğretimin amacını akademik eğitimle belirlemek.

Bence ikinci yol daha uygundur. Bugünkü gereksinimimiz budur. Fakülte eğitimi, "hukukçu" yetiştirir. Hukukçu hangi mesleği seçecekse onu fakülteden sonra edineceği bilgi ve beceri aşamasına bırakmalıdır. Fakültedeki eğitiminde düzeyli hukuk bilgi ve birikimi edinmesi sağlanmalıdır.

Hukuk eğitimi, hukuk düşüncesini, tarihsel gelişim içinde hukuk ilkelerinin nasıl oluştuğunun ve nerelerden kaynaklandığını anlatırken, hukukî düşünme yeteneği verir. Bilgiden çok, kültür ve yetenek kazandırır. Kuramsal öğretim hukukçu gibi düşünme ve yorumlama yeteneği kazandırır. Hukuk uygulamasında hukuk düşüncesi ve adalet duygusu çok önemlidir. Bu da hukuk eğitimi ile edinilebilir. Bilgisini yöntemli olarak uygulamayı öğrenmemiş kimse bütün hukuk kitaplarını ve kurallarını ezbere bilse de hukukçu sayılamaz. Bunun için hukuk fakülteleğinde öğretim kuram ve kültür ağırlıklı ve öncelikli olmalıdır. Amaç iyi hukukçu yetiştirmektir.

Hukukçunun kuramsal açıdan iyi yetişmesinin yanısıra, genel kültür sayılacak kimi bilgilerinin ve komşu bilimlerle ilgili birikiminin zenginleştirilmesi, bilgi birikimi ve alt yapısı bakımından yararlıdır.

Yüksek Öğretimin Alt Yapısı - Orta Öğretim

Hukukçu "toplum mühendisi" diye de tanımlanmaktadır. Bu bir benzetmedir. Her benzetme gibi, biraz yanlış payı olsa da, hukukçunun işinin toplumsal nitelikli olduğunu anımsatır. Hukuk bir toplumsal bilimdir. Bu nedenle toplumbilim ve toplumsal bilgilerle ilgili geniş bir bilgi birikimi gerektirir. Bu birikimin alt yapısını orta öğretim vermelidir. Bugün orta öğretimde sosyoloji, felsefe, mantık gibi dersler yeterli biçimde okutulmamaktadır.

Hukuk eğitimi, genel eğitimden soyutlanamaz. Orta öğretimin yeterli düzeye erişemediği bir ülkede, onun üstüne kurulan yüksek öğretim çürük temele oturan bir yapı durumundadır.

Ülkemizde orta öğretimin neden yapıldığı tam belli değildir. Genel kültür düzeyini geliştirmek için mi? Hangi işe yarayacak bir kültür amaçlanmaktadır? Üniversiteye eleman hazırlama amacı da pek belirgin değil. Bir takım bilgilerin edinilmesi amaçsa, ezber bilgilerin yararı nedir?

Hukukçu adayı özgür düşünmeyi bilen, yaratıcı düşünmeye alıştırmış, araştırmacı kişi olmalı. Hukuk fakültesine yazılmak isteyen gençlerin orta öğretimde bu beceri ve bilgileri edindiği söylenebilir mi?

Bir başka sorun da, ülkemizdeki hukuk fakültelerinin öğretim düzeylerinin farklılığıdır. Orta öğretimden geçen ve yüksek öğretim kapısında biriken insan gücünü bir yerlere yerleştirmek amacını önde tutan bir anlayışın ürünü olan yeni hukuk fakültelerinin akademik ve üniversiter düzeyleri kaygı verici bir farklılık yaratmaktadır.

Bilgi ve Beceri

Hukukçunun temel nitelikleri olarak gözüken "düşünen", "yazan", "iyi konuşan", "eleştiren" insan tipinin yaratılması okullarımızdaki (orta öğretimde) Türk Dili ve Yazanı eğitimin sağlam olması ile ilintili gözükmektedir. Orta öğretimde bu derslerin yeterli olduğu söylenebilir mi? Adli Yazım'da Türkçeyi iyi yazan, diline egemen olan kişi başarılı ve verimli olur.

Konuşmamın önceki bölümlerinde de değindim. Hukuk kültürü kuralları bellemiş kanun adamı değil, kuralların gelişimini çağdaş gelişmelerle bağdaştırma yeteneği verir. Belletileni öğrenen değil, özgür ve özgün düşünebilen, eleştiren, düzeyli bir düşünce adamı hazırlar. Meslek uygulaması bunun üzerine kurulur. Uygulamanın özelliklerine ve inceliklerine yönelik bir hazırlık ve eğitim gerektirdiği kuşkusuzdur.

"Hukuk fakültesini bitirdik ya. Staja ne gerek var" diyenlerin bu yanlıgısını aşmak ve düzeltmek gerek. İtalya, Fransa, A.B.D. ve İngiltere'de hukuk öğretimini ve mesleğe geçiş yollarını dün, değerli konuşmacılarımız irdelediler. Almanya dışında hepsi, bilimsel öğretimle, meslek eğitimini ayırd ediyor. Hukuk öğretimi mesleğe hazırlıyor ama meslek eğitimini vermiyor. Bütün geliş-

miş ülkelerde "akademik eğitim" ile "meslek eğitimi" birbirinden ayrı aşamalar sayılıyor.

S o n u ç

Hukuk öğretimi bilimsel ve akademik bir öğretim olmalıdır. Yargı devletin temel işlevidir. Yargı görevlilerinin temeli sağlam bir hukuk kültürüne gereksinimi vardır. Oysa gerek yargıçlık ve savcılık, gerekse savunma bir sanat ve meslek olarak özel nitelik, beceri ve birikim gerektirir. Meslek, hizmet öncesi ve içi eğitimle edinilir. Bu da "staj"dır. Meslek, meslek adamından ve meslek uygulaması ile öğrenilir. Bir tür usta-çırak ilişkisi sayılabilir. Akademik eğitimin kapsamı dışında kalan bir eğitimidir bu. İyi meslek adamı olmak için iyi hukukçu olmak gerekir. Hukuk öğretimi bu temeli sağlar. Meslek bilgisinden önce hukuk bilgisi ve kültürü kazandırmak amaç olmalıdır.

Yargının iyi işlemesi, adaletin toplumun beklentilerine ve istelerine uygun biçimde çalışması bu alanda görev yapan yargıç, savcı ve avukatların yeterliğine bağlıdır. Yargının üç temel ögesi olan sav-savunma-hüküm için iyi hukukçular gereklidir. Bu eğitimi akademik öğretim sağlayacaktır.

Yargıç-savcı-avukat olmak için hukukçu olmak, hukuk eğitimi yapmış olmak gereklidir; ama yeterli değildir. Bu ikinci aşamayı, yani meslek eğitimini, akademik eğitimden ayrı düşünmek gerek. Hukuk fakülteleri adalet duygusu gelişmiş, hukukçu gibi düşünme yeteneğine erişmiş hukukçular yetiştirmeyi amaçlamalıdır. Bunu izleyen staj ise meslek kurallarınca ve kuruluşlarınca sağlanmalıdır.